

BOB POPPEN *schrijft*

boek over Sarrieshutten

UITHUIZEN - Vrijwillig molenaar Bob Poppen van molen *De Liefde* in Uithuizen heeft zich de afgelopen anderhalf jaar bezig gehouden met het schrijven van een boek over de belasting die molenaars vroeger moesten betalen. Een prominente rol daarin speelt de sarrieshut, de woning waarin de belastinginspecteur die op deze maalbelastingen moest toezien, woonde. Deze mensen werden de cherchers genoemd, later in het Gronings verbaserd tot *sarries*. Sarrieshutten zijn een typisch Noord-Nederlands verschijnsel. Groningen telde er ooit meer dan honderd, Friesland enkele. Van de Groningse sarrieshutten zijn er nog tien bewaard gebleven. Liefst vier daarvan bevinden zich in de gemeente Eemsmond. Uithuizen, Zandweer, Uithuizermeeden en Kantens hebben er nog eentje. De bekendste sarrieshut is echter het exemplaar van Leermens dat dankzij de Stichting Woonhuis Monument in originele staat hersteld is.

door Peter Fokker

Nadat Bob Poppen medio 2000 door de gemeente Eemsmond werd aangesteld als vrijwillig molenaar van koren- en pelmolen De

Liefde in Uithuizen, besloot hij zich te verdiepen in de geschiedenis van de molen. Daarbij keek hij ook naar de historie van de naastgelegen sarrieshut. Hier woonden niet alleen vele molenaarsgeslachten, van oorsprong was dit het onderkomen van de chercher. Het is een klein huisje van ongeveer acht bij acht meter, inclusief een uitbouw van twee meter. Tegenwoordig bevindt zich hierin de VVV. „Ik ontdekte tijdens mijn onderzoek dat ook bij de korenmolens in enkele andere dorpen van de gemeente Eemsmond sarrieshutten hebben gestaan, waarvan er nog een aantal aanwezig is. Ook dit gegeven fascineerde mij en in verschillende publicaties, zoals het *Groninger Molenboek* uit 1981, vond ik meer informatie over sarries, sarrieshutten en over de belasting op het gemaal”, aldus Bob Poppen. De Uithuizer molenaar kwam in vrijwel alle publicaties het jaartal 1628 tegen, het jaar waarin op initiatief van de provinciale overheid een rigoureuze molensanering plaatsvond. In dat jaar werd eveneens het besluit genomen dat er bij elke molen een chercherswoning gebouwd moest worden. „Een huisje voor de belastinginspecteur, zodat die precies in de gaten kon houden wat er bij de molen gebeurde en dat er niet werd gesjoemeld. Rond die chercherswoningen bleek zich heel wat afgespeeld te hebben. Sommige werden geplunderd, andere op klaarlichte dag in elkaar gestampt. Dat is bijvoorbeeld in Warffum gebeurd”, aldus Poppen. Om de historische gegevens goed te boek te kunnen stellen, volgde hij aan de Universiteit van Groningen de cursus *Hoe schrijf je een boek*. Als onderwerp koos hij de belasting op het gemaal. De sarrieshut zou aanvankelijk een onderdeel van het boek worden, maar er bleek uiteindelijk zo veel historisch materiaal te bestaan, dat het is uitgemond in een

■ Bob Poppen met op de achtergrond de molen *De Liefde* en de sarrieshut, die in 1992 volledig is herbouwd.

gebonden boek van driehonderd pagina's. Er zijn door Poppen voor eigen kosten achthonderd exemplaren gedrukt die voor twintig euro op diverse adressen, waaronder de sarrieshut bij zijn 'eigen' molen *De Liefde*, te koop zijn. De cursus *Hoe schrijf ik een boek* was overigens niet voldoende, want om aan de historische informatie te komen, moest hij in de archieven tal van oude geschriften doornemen. Hier bleek de cursus *Hoe leer je oude geschriften lezen* weer de helpende hand te bieden. „En dan gaat er een wereld voor je open”, lacht de Uithuizer.

Gehate belasting

Zoals al duidelijk wordt hoe men er in Warffum mee omging, was de maalbelasting een gehate belasting en de chercher geen geliefd mens. De belasting op het gemaal werd in 1594 ingevoerd. Gronin-

gen werd als zevende Gewest aan de Republiek der Nederlanden toegevoegd. Ten tijde van de Republiek werd er in alle zeven provincieën belasting geheven op het gemaal. „Want we waren in oorlog en dat kostte handenvol geld. Dit was een gemakkelijke manier om aan geld te komen. In de loop der eeuwen werd het echter een welkome bron van inkomsten voor een overheid die altijd geldgebrek had. Weerstand tegen deze belasting was er voortdurend, net als pogingen tot fraude en ontduiking”, leerde de molenaar uit de archieven.

Diverse keren heeft men vervolgens geprobeerd om de belasting wat aan te passen, maar het werkte nauwelijks. In 1660 werd de in-ning in de provincie gestaakt en moesten alleen de molenaars in de stad Groningen nog belasting betalen. Dat duurde maar zes jaar en

toen werden er dertig nieuwe cherches gezocht. Uiteindelijk werd de belasting op het gemaal pas in 1855 geschrapt. „Het idee van de oorspronkelijke belasting was natuurlijk al lang achterhaald. Dat het rijk er zo lang mee doorgegaan is, komt natuurlijk omdat het een van de hoogste opbrengsten kende. Het is uiteindelijk Thorbecke geweest die besloten heeft om de belasting te schrappen. Voor de molenaars was dat een goede zaak, omdat het voor hen geen vetpot was. Het is niet voor niets dat er in die periode veel molens zijn afgebroken en er nieuwe zijn gebouwd.”

Poppen heeft zijn boek *De belasting op het gemaal in Stad en Ommelanden 1594-1856* genoemd. De ondertitel luidt *een aspect van onze sociaal-economische geschiedenis waarin molenaars en cherchers centraal staan*. Het boek bestaat uit

drie delen en beschrijft de situatie rondom de belasting op het gemaal -een recht dat werd geheven op het bij de molenaar ter vermalning aangevoerde graan- in het bijzonder in de provincie Groningen. Als beginjaar is 1594 genomen, het met name voor de provincie Groningen zo belangrijke jaar van de Reductie. Het afsluitende jaar 1855 is gekozen omdat toen de belasting op het gemaal in Groningen, respectievelijk het gehele land, werd afgeschaft.

In deel I worden de opzet, invoering en handhaving van deze belasting, de sanering van het molenbestand in de Ommelanden in 1628, de aanstelling van de cherchers en de bouw van de sarrieshutten bij de molens behandeld. In deel II is een overzicht van de resterende sarrieshutten opgenomen, waarvan een zestal uitvoerig is beschreven. Ook is er een uitgebreid over-

zicht van de ruim honderd verdwenen hutten. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het bestek uit 1630, alsmede aan het onderhoud van deze woningen, zowel in de stad Groningen als in de Ommelanden.

In deel III zijn de letterlijke teksten opgenomen van de honderden resoluties, ordonnaties, rekestes, plakaten als ook enige instructies over de belasting op het gemaal, de cherchers, de sarrieshutten, molens en molenaars, uitgevaardigd door de Staten van Stad en Ommelanden, alsmede door het bestuur van de stad Groningen.

Molen *De Liefde* in Uithuizen is iedere dinsdag en donderdag van tien tot vier uur geopend en vaak ook op zaterdag van een tot vier uur. Daarnaast kan men met Bob Poppen (telefoon 0595-434825) een afspraak maken om de molen op een andere dag te bezoeken.